

Sodemieterij, eigendomsindividualisme en goddeloze natuur

Achttiende-eeuwse kiemen van homo-emancipatie

Harry Oosterhuis

Maastricht University

harry.oosterhuis@maastrichtuniversity.nl

Abstract

When organized homosexual emancipation took root in the late nineteenth century, it was based to a large extent on the then prevailing biomedical and psychiatric conceptualizations. These presented homosexuality as an innate inclination of a minority, while science-based knowledge was seen as the road towards societal acceptance of such leaning. In this article it is argued that, as early as in the eighteenth century, distinct efforts were made towards 'homosexual emancipation', if preliminary and less coherent perhaps, yet also quite radical in tone and contents. While the modern gay movement largely steered a defensive course way into the twentieth century – based on a clearly demarcated minority group's sense of 'being different' and 'having no other option' – in the eighteenth century, voices could be heard that appealed to self-determination and choice, and that used racy language and let itself be inspired by libertinism, cultural history, and literature. The examples provided in this article are derived from (mainly English and French) court archives, pamphlets, political-philosophical treatises, personal documents, and (semi-pornographic) literary texts.

Key words: sodomy, pederasty, self-determination, liberalism, libertinism

In 1809 werd de 38-jarige scheepsarts James Taylor op een marineschip in de haven van Portsmouth op heterdaad betrapt op sodomie met zijn knecht. Hij kwam voor de krijgsraad en kreeg de doodstraf. Tijdens de twee weken voor de voltrekking van het vonnis probeerde de marine-aalmoezenier hem tot

boetvaardigheid te bewegen. Zo vond er in het bijzijn van de bemanning en de veroordeelde een kerkdienst plaats waarin het bijbelverhaal over Sodom en Gomorra centraal stond. Dat weerhield Taylor er niet van de aalmoezenier een wat ander godsbeeld voor te houden dan het toornige opperwezen dat deze steden in vuur en vlam zette.

Taylor, een belezen man die vertrouwd was met Voltaire en andere ‘infidel authors’, beschouwde zichzelf niet als zondaar. Hij geloofde in God als schepper, maar volgens hem bestierde deze de wereld niet op ondoorgronddelijke en straffende wijze. God was barmhartig met begrip voor menselijke zwakheden, in het bijzonder als die ‘were implanted in our nature and constitution’. Dat hij veelvuldig had toegegeven aan zijn onweerstaanbare driften deed niets af aan zijn morele rechtschapenheid – en was dat niet de basis voor gemeenschapszin en een verantwoorde omgang met burgerrechten en godsdienstvrijheid? Hij vertrouwde erop dat God zijn plichtsbefes zou meewegen in zijn oordeel. Bovendien, hij bezat toch het recht om met zichzelf te doen wat hem beliefd, zonder daarvoor direct rekenschap af te leggen aan God? Sodomie was wijd verbreid en, in tegenstelling tot Engeland, in Frankrijk en mediterrane streken niet strafbaar.¹ Taylor maakte ook gewag van een genootschap voor de beoefening ervan. Toen hij aanstalten maakte om de namen van prominente leden te noemen, hield de geestelijke ‘this painful and disgustful disclosure’ opmerkelijk genoeg af. Kort voor zijn einde aan de strop toonde Taylor naar grote tevredenheid van de aalmoezenier uiteindelijk toch berouw en vroeg hij God om vergeving van zijn zonden.²

Naast de christelijke veroordeling zien we in deze rechtszaak, die evenals eerdere processen en schandalen in kranten werd besproken en aanleiding gaf tot speculaties over de aard en oorzaak van sodomie, in rudimentaire vorm twee moderne rechtvaardigingen van wat vanaf het einde van de negentiende eeuw homoseksualiteit heet, maar toen met sodomie en ook pederastie werd aangeduid.³ Ten eerste de suggestie dat het gaat om een ingebakken innerlijke drang van een minderheidsgroep, de zienswijze die

1 Met de invoering van een nieuw wetboek van strafrecht in 1791 respectievelijk de Napoleonische Code Pénal in 1810 was sodomie (mits niet in het openbaar, met minderjarigen en onder dwang bedreven) niet strafbaar meer in Frankrijk en andere landen waarin deze wetgeving gold, terwijl sodomie in Engeland tot in de jaren dertig van de negentiende eeuw met de schandpaal of de galg werd bestraft. Zie Sibalis, ‘The Regulation of Male Homosexuality’; Ragan, ‘Same-Sex Sexual Relations’; Harvey, ‘Prosecutions for Sodomy’.

2 ‘Court Martial of James Nehemiah Taylor, 1809-1810’.

3 Vanouds verwees het moraal-theologische begrip sodomie naar bepaalde seksuele gedragingen die het van God gegeven natuurlijke doel, de voortplanting, belemmerden: naast bestialiteit vooral homo- en heteroseksuele anale penetratie. In de loop van de achttiende eeuw werd sodomie steeds meer de verzamelterm voor diverse gelijkgeslachtelijke handelingen, waarvoor

sinds het einde van de negentiende eeuw onder invloed van de biomedische wetenschap en psychiatrie en deels ook de homo-emancipatiebeweging gangbaar is geworden. De tweede rechtvaardiging is het beroep op fundamentele burgerlijke vrijheden. Taylor wees op zijn zelfbeschikkingsrecht, een ethisch-juridisch en politiek beginsel van het verlichte natuurrecht en het liberale denken.

Deze twee legitimatievormen hoeven elkaar niet uit te sluiten, maar ze staan met hun verschillende – natuurwetenschappelijke versus juridische en politieke – wortels en vooronderstellingen, op gespannen voet met elkaar. In de eerste hangt de acceptie van homoseksualiteit af van een verklaring in termen van onvermijdelijke oorzaken. De overweging dat een gelijkgeslachtelijke voorkeur en dito gedrag een blijvende of tijdelijke optie voor iedereen zou kunnen zijn, wordt uitgesloten en/of ongewenst geacht. De tweede rechtvaardiging in termen van keuzevrijheid laat die mogelijkheid wel open. In de achttiende eeuw was deze voor sommige betrokkenen zelfs het uitgangspunt. Voordat ik verder hierop inga, beschrijf ik kort welke, zowel oudere als nieuwere, duidingen van homoseksueel gedrag van mannen er in het achttiende-eeuwse Noordwest-Europa bestonden.⁴

Nieuwe duidingen van sodomie

Sodomie gold vanouds, ook nog in de ‘verlichte’ achttiende eeuw toen er met name in Engeland en Nederland honderden mannen draconische straffen ondergingen, als doodzonde en halsmisdad, als ernstige ondermijning van de door God verordonnerde maatschappelijke orde. De veronderstelling was dat ieder mens tot een zonde als sodomie kon vervallen: dergelijk gedrag zou voortkomen uit verderfelijke invloeden en slechte gewoonten waarbij het al gauw van kwaad tot erger ging. In de premoderne tijd konden volwassen mannen zowel vrouwen als jongelingen begeren en weerspiegelden actieve en passieve seksuele rollen de bredere ongelijkheid in sociale status en macht. Homoseksueel verkeer vertoonde doorgaans een vaste rolverdeling,

ook pederastie – afgeleid van de Griekse pedagogische eros en het Latijnse *paedicatio* – een gangbare aanduiding was.

4 Zie onder andere Gerard en Hekma, *The Pursuit of Sodomy*; Maccubbin, *'Tis Nature's Fault*; Rousseau en Porter, *Sexual Underworlds*; Van der Meer, *Sodoms zaad*; Hitchcock, *English Sexualities*; Bartlett, ‘Sodomites in the Pillory’; Trumbach, *Sex and the Gender Revolution*; Merrick en Ragan, *Homosexuality in Early Modern France*; Harvey, ‘The Century of Sex?’; O'Donnell en O'Rourke, *Queer Masculinities*; Norton, *Mother Clap's Molly House*; Pastorello, ‘Sodome à Paris’; Dabhoiwala, *The Origins of Sex*; Peakman, *A Cultural History of Sexuality*.

waarbij de oudere en dominante partner penetreerde en de ondergeschikte en/of jongere penetratie onderging.

Vóór de achttiende eeuw neigden autoriteiten ertoe om sodomie dood te zwijgen: openlijke bespreking zou slapende honden wakker kunnen maken en zo de zonde verder verspreiden. Sodomie gold niet alleen als tegennatuurlijk, maar blijkbaar ook als bijzonder verleidelijk. Deze stilte werd in de achttiende eeuw doorbroken. Onder invloed van de Verlichting en de groeiende circulatie van drukwerk, zoals kranten, periodieken en pamfletten, nam een steeds breder lezerspubliek kennis van berichten en discussies over sodomie, vooral naar aanleiding van geruchtmakende en soms grootschalige gerechtelijke vervolgingen, zoals die in Nederland in de jaren 1730-1732.

Historisch onderzoek naar vervolgingen heeft uitgewezen dat er in Londen, Parijs en meerdere Nederlandse steden subculturen bestonden met publieke ontmoetingsplaatsen en andere gelegenheden voor seksueel contact, vrienden- en prostitutienetwerken, herkenningscodes en jargon, en bepaalde gedragspatronen zoals verwijfde maniertjes en travestie. In dit verband kwam een nieuw perspectief op sodomie en pederastie naar voren: het zou gaan om een bepaald slag mensen met een specifieke voorkeur of smaak, buitenissige persoonlijkheidskenmerken en neigingen, waarvoor soms lichamelijke of andere oorzaken zoals afkomst, jeugdervaringen, verleiding en gewoontevorming ter verklaring werden genoemd. Deze ontwikkeling vond plaats tegen de achtergrond van een groeiende normatieve nadruk op het belang van relationele en reproductieve heteroseksualiteit als tegendeel van onwenselijke gelijkgeslachtelijke seks, masturbatie en prostitutie.

Tegelijkertijd zetten gezaghebbende verlichte filosofen en rechtsgeleerden vraagtekens bij de christelijke veroordeling van sodomie en keerden zij zich tegen de draconische en willekeurige bestraffing ervan. Verwijzingen naar de zogenaamde Socratische of Platoonse liefde in het oude Griekenland maakten duidelijk dat seks tussen mannen in andere tijden en culturen usance was. De klassieke filosofie, kunst en literatuur, de vanzelfsprekende culturele bagage van geleerden, boden mogelijkheden om homo-erotiek, zonder de gebruikelijke donderpreken, ter sprake te brengen en zelfs in een positief daglicht te stellen. Sommige libertijnen en pornografen gingen een stap verder met min of meer expliciete, al dan niet bespottende, beschrijvingen van sodomitische praktijken.

De materialistische verlichtingsfilosofie kon dienen ter verdediging van een hedonistische levenshouding. Met hun idee van een goddeloze en doelloze natuur, ondermijnden radicale denkers als Julien Offray de La Mettrie en Markies de Sade het natuurbegrip van zowel het Christendom (de door God vastgelegde kosmische orde) als de gematigde hoofdstroming van de Verlichting (de in wezen harmonieuze en rationeel te doorgronden structuur

van de wereld). Terwijl het normatieve en teleologische natuurbegrip, of dit nu christelijk of seculier van aard was, diende om op de voortplanting gericht heteroseksueel verkeer binnen het huwelijk als de van nature gegeven norm voor te schrijven, wees het materialistische en libertijnse perspectief erop dat de natuur veel variëteit vertoonde en dat het onderscheid tussen natuurlijk en on- of tegennatuurlijk gedrag problematisch was. Toch waren er maar weinig radicale verlichtingsdenkers en libertijnen die, zoals De Sade, sodomie openlijk verdedigden. De meesten hielden het bij heteroseksueel zingenot.⁵

In de afgelopen decennia hebben historici uitgebreid gediscussieerd over de historische oorsprong van de moderne notie van homoseksualiteit als minderheidscategorie en persoonlijke identiteit.⁶ Tegenover de door Michel Foucault gelanceerde en door veel historici overgenomen veronderstelling dat het hierbij om een medisch-seksuologische ‘constructie’ uit de tweede helft van de negentiende eeuw gaat, hebben anderen overtuigend naar voren gebracht dat de aanzetten daartoe al in de achttiende eeuw zijn te vinden, waarbij zij de verklaring zoeken in bredere maatschappelijke ontwikkelingen en de belevingswereld van de betrokkenen. Opmerkelijk genoeg is daarbij weinig aandacht geschonken aan rechtvaardigingen, zoals door Taylor, van gelijkgeslachtelijke seks in termen van individuele zelfbeschikking.

Meer in het algemeen zijn de invloed van het liberalisme en de daarmee verbonden burgerschapsidealen op de ‘moderne’ vormgeving van homoseksualiteit onderbelicht gebleven.⁷ In dit artikel betoog ik dat het autonomie-beginsel, zoals dat vorm kreeg in het vroege liberalisme en in het bijzonder in het politieke denken van John Locke, de kern vormde van een assertief ‘homoseksueel’ zelfbewustzijn, dat niet gebonden was aan de notie van een aparte minderheidscategorie, maar zich ook uitte in een meer open benadering van gelijkgeslachtelijk verkeer als een mogelijkheid voor alle mannen.

Eigendomsindividualisme

Individuele zelfbeschikking was een principe dat met name John Locke in zijn *Two Treatises of Government* (1690) in termen van ‘property in the person’ had uitgewerkt en dat ook wel bekend staat als ‘possessive individualism’.⁸

5 Hunt, *The invention of Pornography*; Cryle en O’Connell, *Libertine Enlightenment*.

6 Zie Foucault, *Histoire de la sexualité I*; Halperin, *How to Do the History*; Löfström, ‘The birth of the queen’; Grassi, ‘Acts or Identities?’.

7 Uitzonderd bijvoorbeeld Upchurch, ‘Liberal Exclusions’ en Upchurch, *Before Wilde*.

8 Macpherson, *Possessive Individualism*.

Daarmee bouwde hij voort op Thomas Hobbes' redenering in zijn *Leviathan* (1651) dat de gegarandeerde bescherming van lijf en leden tegen gewelddadige inbreuken van anderen de overgang markeerde van de overlevingsstrijd van allen tegen allen in de natuurstaat naar een gepacificeerde politieke orde. Hobbes veronderstelde dat het individu zijn van nature gegeven lichaam in principe als zijn rechtmatige eigendom kon zien.

Daarop beweerde Locke dat volwassen mannen (voor vrouwen gold het wat minder) niet alleen hun lichaam en alle producten van lichamelijke arbeid, maar ook hun geestelijke vermogens als hun exclusieve bezit mochten beschouwen, waarvan zij zich de voortbrengselen konden toe-eigenen. Als rechtmatige en autonome eigenaar van zijn eigenschappen en verworvenheden kwam de burger de vrijheid toe om met zijn eigendom te doen wat hem goeddunkte zonder daarbij iets aan de maatschappij verschuldigd te zijn, tenminste zolang hij geen inbreuk maakte op de rechten van medeburgers en de publieke orde. Lockes betoog vormde het uitgangspunt van het liberale denken over persoonlijke autonomie, zelfbeschikking en zelfredzaamheid, en in bredere zin ook van een naturalisering en secularisering van morele waarden, aangezien deze, op basis van zijn empiristische kennistheorie, werden verankerd in lichamelijke en zintuiglijke ervaringen.

Tegen de achtergrond van het Christendom, waarin het lichaam uiteindelijk God toebehoorde, en de traditionele hiërarchieën, waarin gezagsdragers zeggenschap hadden over de lichamen van ondergeschikten, behelsde Lockes eigendomsindividualisme een baanbrekende verwerping van de patriarchale orde, niet alleen in het publieke domein van de staat en *civil society*, maar ook in de private gezinssfeer. In zijn rol als gezinshoofd en vader had de man, hoewel van nature superieur volgens Locke, niet het recht om zijn vrouw en kinderen te bezitten; gezag en verantwoordelijkheid moesten door man en vrouw op basis van wederzijdse instemming worden gedeeld. Beschikkingsmacht over een andere persoon stond volgens Locke gelijk aan verwerpelijke slavernij.

Zijn schaarse uitlatingen over seksuele zelfbeschikking zijn ambivalent. De door hem bepleite persoonlijke vrijheid was zeker niet mateloos: deze werd begrensd door redelijke zelfbeheersing en verantwoordelijkheid en was niet zozeer van toepassing op het gevoelsleven, laat staan de driften. Toch leende zijn denken zich wel voor een vergaande rechtvaardiging van (homo)seksuele vrijheid. De redenering dat het een individu vrijstaat om met zijn lichaam te doen wat hij wil aangezien dat lichaam zijn van nature gegeven en derhalve rechtmatige bezit is, klinkt door in de uitspraken van enkele van sodomie beschuldigde mannen in Londen, in sommige Engelse en Franse libertaire, deels politiek getinte schotschriften, in een filosofische beschouwing en in een episch gedicht.

Pederastie als toppunt van beschaving

'Sirrah what's that to you, cant I make use of my own body? I have done nothing but what I will do again.'⁹ Dat zei John Bowes toen twee passanten hem in 1718 's nachts met zijn broek op zijn enkels bovenop Hugh Ryly aantreffen in de Londense Covent Garden. Bowes en Ryly kwamen voor het gerecht, waar zij hardnekkig ontkenen dat zij sodomie hadden gepleegd en de getuigen van chantagepraktijken beschuldigden. De twee mannen werden vrijgesproken. Acht jaar later kwam William Brown er niet zo genadig vanaf nadat hij was aangeklaagd wegens een poging tot sodomie op de 'Sodomites' Walk' in een Londens groengebied. Voor de rechter verklaarde Brown: 'I did it because I thought I knew him [de beoogde seksuele partner, een door wetshandhavers aangestuurde provocateur], and I think there is no Crime in making what use I please of my own body.'¹⁰ Hij werd veroordeeld tot de schandpaal, een geldboete en een gevangenisstraf van twee maanden.

Een soortgelijke rechtvaardiging van sodomie verwoordde Thomas Cannon (1720-?), een telg uit een familie van Anglicaanse geestelijken, in zijn geschrift *Ancient and Modern Pederasty Investigated and Exemplify'd*, dat hij in 1748 liet drukken. Op basis van een fragment daarin en informatie uit gerechtelijke archieven valt op te maken dat Cannon zich in de Londense homoseksuele subcultuur alsook in libertijnse kringen bewoog. Hij kende John Cleland, de auteur van de roemruchte en veel gelezen pornografische roman *Memoires of a Woman of Pleasure* ofwel *Fanny Hill* (1748-1749), waarin ook een passage over sodomie voorkwam. Evenals Cleland had Cannon waarschijnlijk de invloed ondergaan van het naturalistische materialisme.¹¹ En evenals Cleland werden ook Cannon en de drukker van zijn pamflet voor obsceniteit aangeklaagd, waarop Cannon ijlings uitweek naar Frankrijk om pas vier jaar later, toen de vervolging op voorspraak van zijn moeder was geseponneerd, weer naar Engeland terug te keren en daar verder een teruggetrokken en naar eigen zeggen vroom leven te leiden. Alle exemplaren van zijn pamflet waren in beslag genomen en vernietigd, maar een groot deel van de tekst is overgeleverd aangezien alle aanstootgevende passages als bewijsmateriaal zijn gekopieerd in de aanklacht tegen de drukker.¹²

Volgens de aanklacht zou Cannons geschrift jeugdigen tot sodomie aanzetten, een blijk van de gangbare vrees dat het weten over deze

9 'A Defence of Homosexuality'.

10 'The Trial of William Brown'.

11 Braudy, 'Fanny Hill and Materialism'; Gladfelder, 'Machines in Love'.

12 Zie Gladfelder, 'In Search of Lost Texts'; Gladfelder, 'The Indictment of John Purser'.

doodzonde al gauw tot navolging leidde. Met zijn bloemrijke schrijfstijl speculeerde Cannon hierop, terwijl hij in zijn inleiding het verleidingsidee ironiseerde door op te merken dat de christelijke veroordeling van pederastie de aantrekkelijkheid van deze praktijk voorgoed had uitgebannen. Daarom zou hij er zonder bezwaar, met concrete voorbeelden uit heden en verleden, vrijelijk over kunnen uitweiden: ‘since Fashion discountenances, Law punishes, God forbids, the *Detested Love*, we may sure discuss it with Freedom, and the most philosophical Exactness.’ Vervolgens liet hij de opgevoerde personages en informanten de geneugten van de pederastie uitgebreid bezingen: ‘Let the Adepts in the Abominable Practice Pronounce [...] that Boy-love ever was the top Refinement of most enlighten’d Ages.’¹³

Cannons pamflet was een compilatie van uiteenlopende genres en stijlfiguren: in eigen woorden weergegeven smeulige passages over pederastie uit de klassieke literatuur, met name de godengesprekken *Jupiter en Ganymedes* en *Jupiter en Juno* van de satyricus Lucianus van Samosata en *Satyricon* van Gaius Petronius Arbiter¹⁴; een verhaal over de in Londen gesitueerde heteroseksuele escapade van ene ‘Amorio’ met ‘Hyacinth’ waarbij de lust een hoogtepunt bereikt als de vrouw zich ontpopt als man; schunnige anekdotes over mythologische en historische personages, zoals Socrates (‘a most devoted sensual pederast’) en de broer van Lodewijk XIV die zich uitliet over het plezier van trioseks (‘my God; what was the Joy of him in the middle’)¹⁵; dubbelzinnige commentaren en dialogen; toespelingen op het genot van anale seks en (misogyne) lofzangen op de aantrekkelijkheid van het mannelijke lichaam; en discussies in een bijzonder ‘gezelschap’ waarin hij verkeerde.

Zo betwistte ‘an abhorred, and too polish’d Pederast’, onder aanroeping van de empiristische kennistheorie, de onnatuurlijkheid van het gelijkgeslachtelijke verlangen:

Unnatural Desire is a Contradiction in Terms; downright Nonsense. Desire is an amatory Impulse of the inmost human Parts: Are not they, however constructed, and consequently impelling, Nature? Whatever Modes of Thinking the Mind from Objects receives, whatever Sensations pervade the Body, are not the Mind and Body Parcels of Nature, necessarily receiving these Thoughts, necessarily pervaded by these Sensations? Nature

13 Gladfelder, ‘The Indictment of John Purser’, 40.

14 Immers, zoals Cannon opmerkte, ‘Every Dabbler knows his Classics, that it was persu’d and prais’d with the Height of Liberty’. Ibidem, 40.

15 Ibidem, 51-52, 56.

sometimes assumes an unusual Appearance; But the extraordinary Pederast seeking Fru-t-on, [Fruition] is as naturally acted as the ordinary Woman's Man in that Pursuit. [...] Nature is Boundless, comprehending all animate, and inanimate Things [...] Man's ruling Passion is the love of Variety.¹⁶

Een andere gesprekspartner draaide de aloude associatie van sodomie met bestialiteit om. Volgens hem verhief pederastie de mens boven het dierlijke niveau en was deze culturele verworvenheid vergelijkbaar met andere zoals filosofie en muziek – al die prestaties die behoorden tot ‘the distinguishing Portion of Sovereign Man’.¹⁷ Zo suggereerde Cannon dat sodomie het toonbeeld was van beschaving en ook van individuele onafhankelijkheid en zelfbestemming. Verder was de gelijkgeslachtelijke liefde in Cannons beschrijvingen veelvormig en grensoverschrijdend. Deze was niet zozeer een dwangmatige aandrift als een gekozen voorliefde vanuit de behoefte aan variatie waarbij conventionele, door sekse- en leeftijdsverschillen bepaalde rolpatronen werden doorbroken.

Sodomieten en tribaden op de barricaden

In Parijs verschenen in de beginjaren van de Franse Revolutie enkele anonieme pamfletten waarin sodomieten en tribaden (lesbische vrouwen) met gebruikmaking van de nieuwe politieke verhoudingen, organisatievormen en procedures, zoals vergaderingen, toespraken, discussies, stemmingen, statuten en comités, op provocerende wijze voor hun burgerrechten en belangen opkwamen. In *Les Enfants de Sodome à l'Assemblée Nationale* (1790) en *Les Petits Bougres au Manège* (1790) presenteerde een groep pederasten zich als politieke belangenorganisatie en eisten hun woordvoerders het recht om deel te nemen aan het parlementaire debat ten einde hun visie op sodomie als een van nature gegeven ‘smaak’ uit te dragen. De Verlichting had immers afgerekend met christelijke misvattingen en barbaarse strafwetten. Het was nu tijd om seksuele vrijheid in de grondwet en de mensenrechten te verankeren, zo werd betoogd onder verwijzing naar de veelvormigheid van de natuur en historische grootheden die de pederastie waren toegedaan. Het patriottisme en de vrijheidszin van de voorbeeldige Grieken en Romeinen bewees dat ‘on peut être Bougre et Citoyen, et que les

¹⁶ Ibidem, 54.

¹⁷ Ibidem, 51.

affaires de *Cul* n'empêchent et ne peuvent empêcher de se montrer ardent pour les affaires de la Patrie'.¹⁸

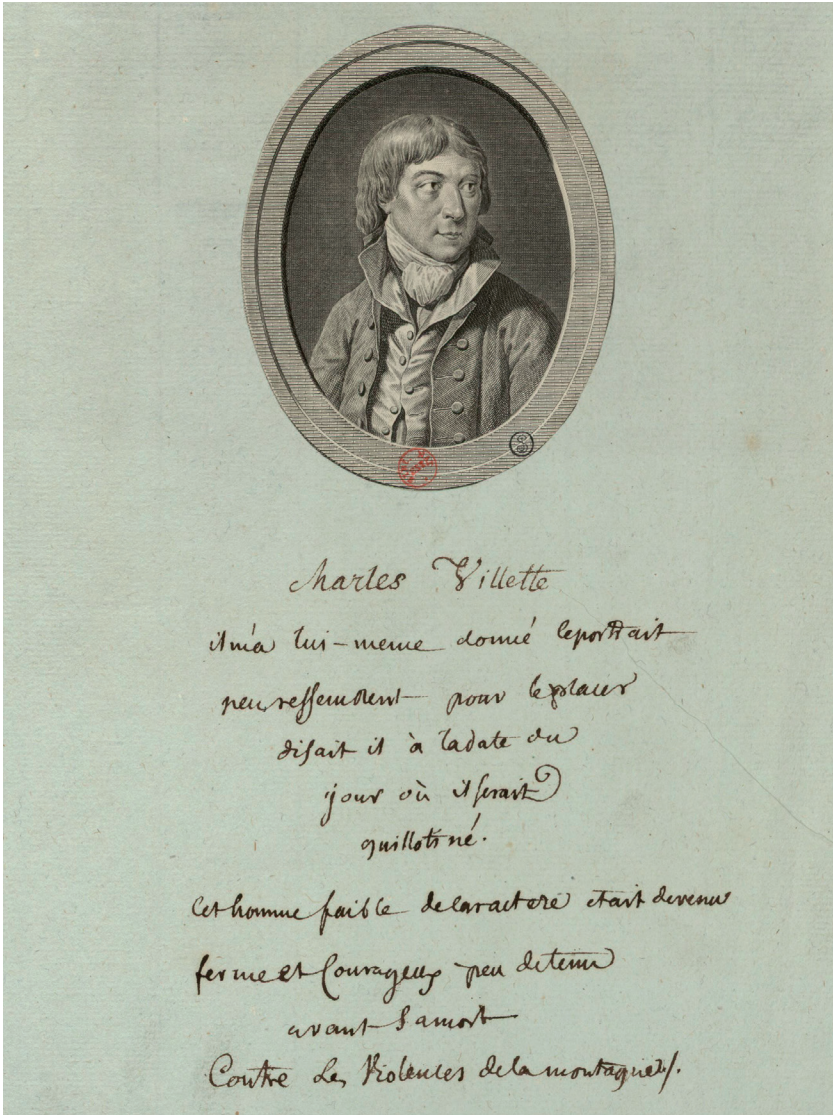
Dergelijke met schuttingwoorden doorspekte pleitredes, waarin ook sprake was van het recht om sodomie te bevorderen met behulp van een 'wetenschappelijke' handleiding en daarbij aan onervaren jongeren te leren, werden afgewisseld met roddels en anekdotes over hooggeplaatste personen en schandalen; beschrijvingen van subculturele en promiscue praktijken; obscene stemmingsprocedures en andere erotische capriolen waarmee de deelnemers blijk gaven van hun toewijding. De in de statuten opgenomen bepaling dat het lidmaatschap van de organisatie flexibel was al naar gelang de mogelijk veranderende seksuele smaak, suggereert dat sodomie en heteroseksualiteit niet als exclusieve en vaste categorieën golden, maar veeleer als keuze voor de een of ander, of beide.

De twee pamfletten bevatten ledenlijsten met de namen van zo'n 160 vooraanstaande mannen en vrouwen, soms met informatie over hun seksuele eigenaardigheden. Deze aristocraten, hoge geestelijken, hovelingen en andere hoogwaardigheidsbekleders, en acteurs en actrices – de toneelwereld gold als onzedelijk – hadden uiteraard geen toestemming gegeven voor deze compromitterende vermelding. In dit opzicht lijken de schotschriften te behoren tot het genre van de satirische pornografie die de vermeende losbandigheid van de adel, geestelijkheid en het koninklijke hof op de hak nam. Tegelijkertijd wekken zij tegen de achtergrond van de Revolutie, in het bijzonder de vervallende strafbaarstelling van sodomie in 1791 (een stilzwijgende bijkomstigheid van de afschaffing van alle overgeleverde religieus en feodaal geïnspireerde wetgeving), de indruk dat het toen zeer wel denkbaar was dat pederasten en tribaden publiekelijk rechten opeisten, ook al waren de aangewende stijlvormen kolderiek en excessief.

Deze dubbelzinnigheid komt bij uitstek tot uiting in de uitspraken van twee als leiders opgevoerde adellijke personages: Hertog Louis-Marie de Noailles (1713-1793), afkomstig uit een vooraanstaand geslacht van generaals, en Markies Charles de Villette (1734-1793), die partij had gekozen voor de Revolutie en publiekelijk zijn adelsbrieven verbrandde. Als protégé van Voltaire koesterde De Villette ambities als schrijver, maar bekendheid kreeg hij vooral als notoire losbol. Aangezien hij telkens weer verwickeld raakte in schandalen en zedendelicten figureerde hij prominent in de toenmalige satirische roddel- en schandaalpers, wat hem niet verhinderde om in 1792 zitting te nemen in de Nationale Conventie.¹⁹

18 'Les Enfants de Sodome', 55.

19 'Vie privée et publique', 129-138; Merrick, 'The Marquis de Villette'.

Afbeelding 1: Portret van Charles de Villette, gravure door Charles-Étienne Gaucher, in: *Recueil. Collection de Vinck. Un siècle d'histoire de France par l'estampe, 1770-1870* (Paris 1792). Parijs, Bibliothèque Nationale de France.

Het pamfletpersonage Noailles pronkte met zijn promiscuïteit en ruime ervaring als actieve sodomiet die zijn lusten met zowel mannen als vrouwen, hoog- en laaggeplaatsten en volwassenen en jongeren bevredigde. ‘... [1] est de l'essence de tout homme libre de pouvoir tout ce qu'il veut,’ zo merkte hij

op, 'il doit être libre à chacun d'approfondir plus ou moins cette matière'.²⁰ Nog veel explicieter getuigde de fictieve De Villette van zijn hedonistische en amorele levenshouding:

La gloire n'est qu'une chimère, le plaisir est un être réel: m'en procurer le plus que je puis, est ma seule étude. En un mot, enculer le matin, enculer à midi, enculer le soir, c'est tout ce que je cherche et que je trouve sans peine. Au fait. [...] La faculté de bander, de foutre, de décharger, est sans doute le présent le plus précieux que le nature ait pu nous faire: sans parler du penchant que tout être ressent pour la propagation de son espèce, quelles expressions peuvent rendre le plaisir qu'il y a à patiner deux jolis tétons, deux cuisses potelées et blanches?²¹

Hij bepleitte het recht op seksuele bevrediging voor iedereen, op welke manier dan ook, al naar gelang de voorkeuren en neigingen die de natuur aan mensen had gegeven. De individuele vrijheid die met de Revolutie in de grondwet was vastgelegd, moest niet alleen gelden voor de redelijke dimensie van de mens maar vooral ook voor de lust:

La liberté individuelle, décrétée par nos très-augustes et très-respectables représentants, n'est assurément pas un être de raison; et, d'après ce principe, je puis disposer de ma propriété, quelle qu'elle soit, selon mon goût et mes fantaisies: or, mon vit et mes couilles m'appartiennent; et soit que je les mette en civet, soit que je les mette au court-bouillon, ou, pour parler clairement, que je les mette dans un con ou dans un cul, personne n'a droit de réclamer contre l'usage que j'en fais, et moins encore les garces que qui que soit.²²

Evenals de aangeklaagde Londense sodomieten en Cannon, beriepen Noailles en De Villette zich op het zelfbeschikkingsrecht over het eigen lichaam. De wijze waarop de twee edellieden van dat recht gebruik maakten, beantwoordde overigens niet aan het revolutionaire gelijkheidsideaal. Zij maakten geen woorden vuil aan wederzijdse instemming en degenen die zij penetreerden leken eerder prooien dan gelijkwaardige partners. In dat opzicht verschilt hun retoriek, die doet denken aan de stijl van De Sade, niet wezenlijk van libertijnse, met bezits- en geweldsmetaforen doorspekte

²⁰ 'Les Enfants', 52.

²¹ 'Les Petits Bougres', 92, 94-95.

²² Ibidem, 95-96.

beschrijvingen van heteroseksueel verkeer. Het adellijke libertinisme en het voorbeeld van de eveneens door ongelijkheid gekenmerkte Griekse pederastie stonden op gespannen voet met de nieuwe democratische waarden.

De betogen van Noailles en De Villette waren onderdeel van een satirische polemiek tussen sodomieten, tribaden en Parijse hoeren. De fictieve woordvoerders van de laatste groep deden zich ook gelden in een pamflet, waarin zij met scatologische beeldspraak fel van leer trokken tegen de sodomieten aangezien deze hun verdienmodel zouden ondermijnen.²³ Zij drongen aan op harde maatregelen zoals hernieuwde strafbaarstelling en de verplichting voor pederasten om een herkenningsteken, een pluim in de vorm van een fallus op hun hoed, te dragen. Het pamfletpersonage De Villette reageerde hier weer op met de bewering dat vrouwen seksueel minder genoeg verschaften dan mannen en dat hoeren verantwoordelijk waren voor de verspreiding van geslachtsziekten. In deze strijd tussen sodomieten en hoeren koos de derde groep, die van de tribaden en 'anandrienen' (vrouwen zonder mannelijke partner) onder leiding van Mademoiselle de Raucourt, gemodelleerd naar de vermaarde actrice Françoise Saucerotte (1756-1815), partij voor de pederasten omdat de hoeren de realisering van onafhankelijk burgerschap voor vrouwen ondermijnden.²⁴

De polemiek in de pamfletten was een parodie op de revolutionaire politieke praktijk van toenemende factievorming en steeds fellere strijd over principes en groepsbelangen. Zoals gezegd is de teneur van deze schotschriften dubbelzinnig. Het ging om satire, waarbij het idee van homorechten in schunnige bewoordingen op de spits werd gedreven, maar tegelijkertijd werd de niet denkbeeldige mogelijkheid gesuggereerd dat de tijdens de Franse Revolutie geproclameerde mensen- en burgerrechten ook een seksuele invulling kregen en dat sodomieten, pederasten en tribaden zich politiek organiseerden. In de schotschriften deden ze dat met een mengelmoes aan stijlvormen en argumenten die waren ontleend aan de klassieke oudheid, het libertinisme, de literaire onderwereld van radicale vrijdenkers en politiek getinte pornografie, verlichtingsfilosofie en het liberale eigendomsindividualisme. De teneur overlapt met uitspraken van Cannon en de aangeklaagde Londense sodomieten.

23 'Requête et décret'.

24 'La Liberté ou Mlle Raucourt'. Evenals De Villette trok Saucerotte veel aandacht met haar extravagante en losbandige leefstijl. Dertien jaar eerder was De Raucourt in een periodiek met scandalieuze verhalen opgevoerd als voorzitter van de Sekte der Anandrienen die pleitte voor een opstand tegen mannen en de realisering van een feministische utopie. Pidansat de Mairobert, 'The English Spy', 144-151.

Hoe wijd verbreid deze ideeën waren is op basis van het beperkte aantal voorbeelden uit Londen en Parijs moeilijk aan te geven. Hoewel in Hollandse steden als Amsterdam en Den Haag ook homoseksuele subculturen bestonden, zijn hier, voor zover ik kan nagaan, geen expliciete uitspraken of pleidooien in termen van lichamelijke zelfbeschikking getraceerd. Dat soortgelijke denkbeelden in verschillende contexten en genres voorkomen, maakt het wel aannemelijk dat deze circuleerden in bepaalde kringen, niet alleen in de homoseksuele en libertijnse onderwereld, maar ook onder enkele vooraanstaande Verlichtingsdenkers en sociale hervormers, zoals Jeremy Bentham en zijn volgelingen, en in literaire kringen, zoals de entourage van de vermaarde dichters Lord George Gordon Byron en Percy Bysshe Shelley.

Ieder zijn smaak

Bentham ging in zijn kritiek op de gangbare veroordeling van sodomie verder dan de meeste achttiende-eeuwse filosofen. Die keerden zich tegen de christelijke moraal en de strafwetten, en erkenden dat homoseksualiteit overal en altijd voorkwam, maar nog steeds beschouwden zij deze als onnatuurlijk. Meer rationele, preventieve en 'humane' methoden – (her)opvoeding tot zelfbeheersing, wilskracht en verantwoordelijkheidsbesef; een goed geordende maatschappij met sociale controle en gedragsregulering; een regelmatige en gezonde leefstijl; vlijt en productiviteit; de stimulering van huwelijk en gezin; en bestrijding van verslapping en decadentie – moesten zulk onwenselijk gedrag tegengaan.

Bentham heeft zijn kritiek op de bestraffing van sodomie tussen 1774 en 1816 in uitgebreide aantekeningen vastgelegd, maar niet gepubliceerd.²⁵ Evenals de rechtsfilosoof Cesare Beccaria betoogde hij dat de excessieve straffen in geen enkele verhouding tot de vermeende schade aan de samenleving stonden. Op basis van zijn utiliteitsprincipe – minimalisering van leed en maximalisering van geluk onder zoveel mogelijk mensen – besprak hij systematisch alle bestaande en denkbare bezwaren tegen de gelijkgeslachtelijke liefde, met als conclusie dat geen enkele de toets der kritiek kon doorstaan. Er was geen historisch of eigentijds bewijs dat de pederastie een bedreiging vormde voor derden of de sociale orde, de bevolkingsgroei,

²⁵ Pas in 1978 is de verhandeling *Offences Against One's Self: Paederasty* (1785) door de literatuurwetenschapper Louis Crompton uitgebracht. Crompton, 'Jeremy Bentham's Essay'. Ik heb een latere door John Lauritsen bezorgde versie met enkele correcties op Cromptons editie gebruikt: Bentham, 'Offences Against One's Self'.

de militaire weerbaarheid, het huwelijk, de gezondheid en viriliteit van mannen, en de positie van en de waardering voor de vrouw. Terwijl hij uitgebreid naar de Griekse pederastie verwees als historisch bewijs van zijn gelijk, hekelde hij het intolerante en schijnheilige Christendom dat mensen alle geluk en genot ontzegde.

If then [...] it were right that paederasts should be burnt alive monks ought to be roasted alive by a slow fire. If a paederast, according to the monkish canonist Bermondus, destroys the whole human race Bermondus destroyed it I don't how many thousand times over. The crime of Bermondus is I don't know how many times worse than paederasty.²⁶

Hoewel Bentham liet blijken dat hij persoonlijk niet gecharmeerd was van homoseksualiteit, stelde hij onomwonden dat gevoelsmatige aversie, die vaak gepaard ging met blinde haat en agressie, nooit en te nimmer een reden kon zijn om pederastie te verbieden. Ieder zijn smaak, aldus Bentham; waarom moeilijk doen over verschillen in seksuele voorkeur, terwijl andere smaakverschillen ons volkomen koud laten? Op grond van de utilitaristische veronderstelling dat alles wat bijdraagt aan genot en geluk – en lustbevrediging deed dat in hoge mate – in principe goed is, was het voor Bentham logisch dat mensen recht hadden op seksuele zelfbeschikking. Staat en kerk moesten zich verre houden van bemoeienis met seksueel gedrag, of het nu om de meer gebruikelijke of daarvan afwijkende partners, standjes en handelingen ging. Wat voor pederastie – door Bentham conform het Griekse model breed opgevat als een praktijk die heteroseksueel gedrag niet uitsloot – opging, gold evenzeer voor andere varianten, zoals tribadisme en zelfs bestialiteit, maar echter niet voor masturbatie; hij echode klakkeloos de toen gangbaar wordende opvatting dat onanie de gezondheid schaadde.

Bentham heeft zijn opvattingen waarschijnlijk gedeeld met geestverwanten als zijn broer Samuel, James en John Stuart Mill en William Godwin. Dergelijke ideeën leefden aan het begin van de negentiende eeuw ook in andere kringen. Er zijn aanwijzingen dat enkele leden van het Britse Lagerhuis in de jaren twintig overwogen om de afschaffing van de strafbaarstelling van sodomie te agenderen, waarvan de literaire kring rond Lord Byron en Shelley ook weet had.²⁷ Shelley vertaalde Plato's *Symposium* en leidde deze klassieke dialoog over Eros in met een essay over de 'manieren' van de Grieken. In navolging van de Duitse kunsthistoricus Johann Joachim

²⁶ Bentham, 'Offences', 11.

²⁷ Crompton, 'Don Leon, Byron'; Upchurch, 'Queers, Homosexuals, and Activists'.

Winckelmann idealiseerde Shelley de Griekse pederastie in het licht van de Helleense kunst en esthetiek, waarbij hij het seksuele aspect angstvallig uit de weg ging en de gelijkgeslachtelijke liefde modelleerde naar de romantische liefde.²⁸ Shelley's betoog markeert de negentiende-eeuwse omslag naar een defensieve en verholde benadering van homo-erotiek.

Veel gedurfter en assertiever, in het verlengde van het achttiende-eeuwse libertinisme, is het epische gedicht *Don Leon* dat in de jaren dertig van de negentiende eeuw voor het eerst opdook als een nagelaten werk van Byron, maar waarschijnlijk is geschreven door een of meerdere auteurs uit diens vriendenkring. Het lange gedicht is een apologie voor de Griekse liefde als van nature gegeven passie en het bevat naast allerlei faits divers, informatie over Byrons leven, zijn intieme banden met jonge mannen en de wederwaardigheden van gevoelsgenoten. Naast de pornografische inhoud (vermeldingen van anale seks en andere seksuele praktijken zoals exhibitionisme, fellatio en flagellatie) verkondigde *Don Leon*, onder verwijzing naar de gerechtelijke vervolgingen van sodomieten in Engeland en het streven om daaraan een eind te maken, een politieke boodschap met soortgelijke argumenten als die van Bentham.

Though law cries 'hold!' yet passion onward draws;
 But nature gave us passions, man gave laws,
 Whence spring these inclinations, rank and strong?
 And harming no one, wherefore call them wrong?
 What's virtue's touchstone?
 Unto others do, As you would wish that others did to you.²⁹

Nabeschuwing

Georganiseerde homo-emanipatie ontstond aan het eind van de negentiende eeuw, vooral in Duitsland en in mindere mate in Engeland, met de publicaties en activiteiten van pioniers als Karl Heinrich Ulrichs, Magnus Hirschfeld, Edward Carpenter en Havelock Ellis. Hun pleidooi voor de afschaffing van de strafbaarstelling van homoseksueel verkeer tussen mannen in Midden-Europa en Groot-Brittannië leunde sterk op het toenmalige biomedische en psychiatrische denkkader. Met vooruitstrevende artsen en seksuologen deelden deze activisten de overtuiging dat wetenschappelijke

²⁸ Lauritsen, *The Banquet*; Goslee, 'Shelley's Cosmopolitan Discourse'.

²⁹ 'Don Leon (c. 1823-36)', zie 174-175.

kennis de sleutel was voor maatschappelijke acceptatie van homoseksuelen als een duidelijk afgrensbare minderheid. De zogenaamde ‘urningen’ of het ‘derde geslacht’ zouden zich onderscheiden door specifieke lichamelijke en psychologische eigenschappen, in het bijzonder vervrouwelijking van mannen en omgekeerd. De aandacht spitste zich toe op hun door een ontsporing of speling van de natuur veroorzaakte afwijkende geaardheid. Aan seksuele praktijken werden niet al te veel woorden vuil gemaakt.

Ook in hedendaagse discussies over homorechten komt dikwijls de vraag naar de oorzaken van het gelijkgeslachtelijke verlangen aan de orde en wordt het antwoord van de biomedische wetenschap en psychologie verwacht. Hoewel er tot op heden geen overtuigend bewijs is geleverd voor welke biologische of psychische oorzaak dan ook, blijft de notie van een ingebakken geaardheid hardnekkig – zoals speculaties omtrent het homogeen en homohersenen laten zien –, niet het minst omdat ook veel homo’s zelf daar veel van verwachten, vooral ter bevestiging van het idee dat zij buiten hun schuld met hun voorkeur behept zijn en dat zij derhalve niet anders kunnen. Het bestaansrecht van homoseksualiteit lijkt af te hangen van een onomstotelijk bewijs van haar onvermijdelijkheid. De overweging dat het een keuze of optie voor iedereen zou kunnen zijn – wat minder geruststellend voor de heteroseksuele meerderheid – is in dit perspectief vrijwel uitgesloten. Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw hanteerde de homobeweging een verontschuldigende toon: we zijn er nu eenmaal; we zijn anders en kunnen er ook niets aan doen; we hebben het moeilijk met onszelf en met de samenleving; dus, alsjeblieft, gun ons ook een plaatsje onder de zon. Ook het meer militante homoactivisme vanaf de jaren zeventig bekrachtigde de hetero-homo tweedeling en de notie van een innerlijk verankerde seksuele voorkeur.

Zoals ik heb laten zien zijn er in de achttiende eeuw, tenminste in Londen en Parijs, al voorbeelden van een assertief homoseksueel zelfbewustzijn te vinden. Dat was weliswaar minder coherent en bestendig dan het latere emancipatoire model, maar ook radicaler en gedurfd van vorm en inhoud. De woordvoerders ontleenden hun inspiratie aan liberale principes en Verlichting, cultuurgeschiedenis en literatuur, libertinisme en pornografie. Zij spraken nauwelijks over oorzaken en geaardheid, maar des te meer, in bloemrijke en scabreuze taal, over seksueel genot. Zij deden een beroep op zelfbeschikking en keuzevrijheid en verwezen naar een veelvormige natuur die niets voorschreef maar een breed seksueel repertoire toeliet. En zij beperkten de keuze voor gelijkgeslachtelijk verkeer niet tot een aparte minderheidsgroep, ook al won deze notie in de achttiende eeuw

wel terrein: hun homoseksuele zelfbewustzijn was niet, zoals het latere emancipatiemodel, gebaseerd op een afgebakende categorie of identiteit.

Deze vrijmoedige en seksueel expliciete verdediging van gelijkgeslachtelijk verkeer is in de loop van de negentiende eeuw in het slop geraakt. Een seksuele invulling van het liberale eigendomsindividualisme had kunnen dienen als een krachtig politiek beginsel voor homo-emancipatie en seksueel burgerschap, waarbij heikle discussies over de oorzaken van seksuele voorkeur niet relevant zijn. Het is anders gelopen. Dit liberale perspectief speelde in de strijd voor homorechten wel een rol, maar raakte overvleugeld door de andere, ook in de achttiende eeuw ontkiemende rechtvaardigingsstrategie: die van naturalistische en deterministische verklaringen in termen van een onveranderlijke aanleg en een onweerstaanbare aandrang van binnenuit – het lot van het niet anders kunnen. Beschouwingen over homoseksualiteit in termen van aangeboren eigenschappen vertonen raakvlakken met veronderstellingen omtrent het onveranderlijke wezen van etniciteit en ‘ras’. De overweging dat homoseksualiteit, in welke vorm en vanuit welke beweegreden dan ook, een (keuze)mogelijkheid voor iedereen kan zijn – net zoals in het traditionele zondemodel, maar dan zonder verkettering – werd daarbij angstvallig vermeden. Afgezien van discussies over biseksualiteit (als algemene eigenschap van iedereen of als specifieke dubbele voorkeur van een marginale minderheid) werd de grens tussen heteroseksualiteit en homoseksualiteit steeds scherper getrokken.

Dat de naturaliserende invalshoek zowel onder homo's zelf als in de wetenschap, de hulpverlening, de emancipatiebeweging en onder het bredere publiek de overhand heeft gekregen, is mede een gevolg van de eenzijdige wijze waarop het eigendomsindividualisme in de loop van de achttiende en negentiende eeuw, tegen de achtergrond van sociale en politieke ongelijkheid, werd gerealiseerd. Burgerrechten kregen in het liberalisme geen seksuele invulling, afgezien van civiele huwelijks- en gezinswetgeving en strafbepalingen voor seks onder dwang en in het openbaar. Verder zou seksualiteit tot de intieme privésfeer behoren en geen publieke zaak zijn. Bovendien bleef het daadwerkelijke vermogen om over het eigen lichaam te beschikken in de burgerlijk-kapitalistische maatschappij beperkt tot economisch onafhankelijke, bemiddelde en zelfredzame mannen. De anderen (vrijwel alle vrouwen, kinderen, loon- en steunafhankelijken, gebrekkigen en anderszins afwijkende mensen) waren op grond van hun vermeende ongeschikte of inferieure natuur uitgesloten van volledig burgerschap en verkeerden niet in een positie om volledig over zichzelf te beschikken. Homomannen (en een enkele lesbische vrouw) uit de goeude klassen konden tot op zekere hoogte hun voordeel doen met het eigendomsindividualisme door hun seksualiteit te verbergen in de

privésfeer achter een burgerlijke façade van fatsoen, solide karakter en degelijke reputatie. Minder bevoorrechten misten de middelen om een afwijkende seksuele smaak afgeschermd uit te leven. Wat de gerechtelijke vervolging van strafbaar homoseksueel gedrag betreft liep de laatste groep meer risico's dan de eerste, temeer waar klassenjustitie eerder regel dan uitzondering was.

Terwijl bepaalde verlichte noties van de menselijke natuur ruimte boden aan nieuwe en bevrijdende mogelijkheden, definieerde de negentiende-eeuwse biomedische wetenschap deze veeleer als deterministisch en beperkend. Deze natuuropvatting pinde individuen vast op de mensensoort of klasse waartoe ze door hun aangeboren eigenschappen zouden behoren. Vanaf het eind van de achttiende eeuw zijn aan de biomedische wetenschap ontleende argumenten over de ingebakken eigenschappen van individuen en groepen mensen ingezet om de sociale ongelijkheid en selectieve toekenning van liberale vrijheden en burgerrechten als onvermijdelijk en onveranderlijk voor te stellen. Deze naturalisering en beperkte realisering van het eigendomsindividualisme hebben ertoe bijgedragen dat een principieel liberale vorm van seksuele emancipatie, zoals die in de achttiende eeuw wel her en der is gearticuleerd (maar die ook toen al werd doorkruist door sociale ongelijkheid) is vertroebeld en dat het liberale eigendomsindividualisme zich in dit opzicht niet heeft waargemaakt.

Bibliografie

- Bartlett, Peter, 'Sodomites in the Pillory in Eighteenth-Century London', *Social & Legal Studies* 6 (1997) 553-572.
- Bentham, Jeremy, 'Offences Against One's Self: Paederasty', John Lauritsen ed., <https://paganpressbooks.com/jpl/JB-INTRO.HTM> (geraadpleegd 16 maart 2020).
- Braudy, Leo, 'Fanny Hill and Materialism', *Eighteenth-Century Studies* 4 (1970) 21-40.
- 'Court Martial of James Nehemiah Taylor, 1809-1810', in Rictor Norton ed., *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, 3 December 2019, <http://rictornorton.co.uk/eighteen/1810tayl.htm> (geraadpleegd 3 december 2019).
- Crompton, Louis ed., 'Jeremy Bentham's Essay on 'Paederasty'', *Journal of Homosexuality* 3 (1978) 389-405; 4 (1979) 91-107.
- Crompton, Louis, 'Don Leon, Byron, and Homosexual Law Reform', *Faculty Publications -Department of English* 58 (1983). <https://digitalcommons.unl.edu/englishfacpubs/58> (geraadpleegd 17 maart 2020).
- Cryle, Peter en Lisa O'Connell eds., *Libertine Enlightenment. Sex, Liberty, and License in the Eighteenth Century* (Basingstoke 2004).

- Dabhoiwala, Faramerz, *The Origins of Sex. A History of the First Sexual Revolution* (Oxford 2012).
- 'A Defence of Homosexuality, 1718. Trial of John Bowes and Hugh Ryly', in R. Norton, ed. *Homosexuality in Eighteenth-Century England: A Sourcebook*, 4 January 2011, <http://rictornorton.co.uk/eighteen/1718bowe.htm> (geraadpleegd 15 maart 2020).
- 'Don Leon (ca. 1823-36), attributed to Lord Byron (1788-1824)', in Byrne R.S. Fone ed., *Hidden Heritage. History and the Gay Imagination. An Anthology* (New York 1980) 169-179.
- 'Les Enfants de Sodome à l'Assemblée nationale. Ou Députation de l'Ordre de la Manchette aux représentans de tous les orders pris dans les soixante districts de Paris et de Versailles y réunis' [1790], in Patrick Cardon ed., *Les Enfants de Sodome à l'Assemblée nationale* (Lille 2005) 37-74.
- Foucault, Michel, *Histoire de la sexualité I. La volonté de savoir* (Parijs 1976).
- Gerard, Kent en Gert Hekma eds., *The Pursuit of Sodomy. Male Homosexuality in Renaissance and Enlightenment Europe* (New York-Londen 1989).
- Gladfelder, Hal, 'In Search of Lost Texts: Thomas Cannon's *Ancient and Modern Pederasty Investigated and Exemplify'd*', *Eighteenth-Century Life* 31 (2007) 22-38.
- Gladfelder, Hal, 'Machines in Love: Bodies, Souls, and Sexes in the Age of La Mettrie', *Eighteenth-Century Fiction* 27 (2014) 55-81.
- Gladfelder, Hal ed., 'The Indictment of John Purser, Containing Thomas Cannon's *Ancient and Modern Pederasty Investigated and Exemplify'd*', *Eighteenth-Century Life* 31 (2007) 39-61.
- Goslee, Nancy, 'Shelley's Cosmopolitan Discourse: Ancient Greek Manners and Modern Liberty', *The Wordsworth Circle* 36 (2005) 2-5.
- Grassi, Umberto, 'Acts or Identities? Rethinking Foucault on Homosexuality', *Cultural History* 5 (2016) 200-221.
- Halperin, David M., *How to Do the History of Homosexuality?* (Chicago-Londen 2002)
- Harvey, A.D. 'Prosecutions for Sodomy in England at the Beginning of the Nineteenth Century', *The Historical Journal* 21 (1978) 939-948.
- Harvey, Karen, 'The Century of Sex? Gender, Bodies, and Sexuality in the Long Eighteenth Century', *The Historical Journal* 45 (2002) 899-916.
- Hitchcock, Tim, *English Sexualities, 1700-1800* (New York 1997).
- Hunt, Lynn ed., *The invention of Pornography. Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800* (New York 1993).
- 'La Liberté ou Mlle Raucourt. À toute la secte anandrine, assemblée au foyer de la comédie française' [1791] in Patrick Cardon ed., *Les Enfants de Sodome à l'Assemblée nationale* (Lille 2005) 105-125.
- Löfström, Jan, 'The birth of the queen/the modern homosexual: historical explanations revisited', *The Sociological Review* 45 (1997) 24-41.

- Maccubbin, Robert Purks ed., *'Tis Nature's Fault. Unauthorized Sexuality during the Enlightenment* (Cambridge 1987).
- Macpherson, C.B., *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke* (Oxford etc. 1962).
- Meer, Theo van der, *Sodoms zaad in Nederland. Het ontstaan van homoseksualiteit in de vroegmoderne tijd* (Nijmegen 1995).
- Merrick, Jeffrey, 'The Marquis de Villette and Mademoiselle de Raucourt: Representations of Male and Female Sexual Deviance in Late Eighteenth-century France', in J. Merrick en B.T. Ragan, *Homosexuality in Modern France* (New York-Oxford 1996) 30-53.
- Merrick, Jeffrey en Bryant T. Ragan eds., *Homosexuality in Early Modern France. A Documentary Collection* (New York-Oxford 2001).
- Norton, Rictor, *Mother Clap's Molly House. The Gay Subculture in England, 1700-1830* (Stroud 2006).
- O'Donnell, Katherine en Michael O'Rourke eds., *Queer Masculinities, 1550-1800. Siting Same-Sex Desire in the Early Modern World* (Houndmills 2006).
- Pastorello, Thierry, 'Sodome à Paris: protohistoire de l'homosexualité masculine fin XVIIème – milieu XIXème siècle' (Dissertatie, Université Paris Diderot 2009).
- Peakman, Julie ed., *A Cultural History of Sexuality in the Enlightenment* (Londen 2014).
- 'Les Petits Bougres au Manège ou Réponse de M.*** Grand Maître des enculeurs, et de ses adherents, défenseurs, À la reqête des fouteuses, des maquerelles et des branleuses, demanderesses' [1790], in Patrick Cardon ed., *Les Enfants de Sodome à l'Assemblée nationale* (Lille 2005) 91-104.
- Pidansat de Mairobert, Mathieu François., 'The English Spy or Secret Correspondence between Milord All'Eye and Milord All'Ear' [1778] in: Jeffrey Merrick en Bryant T. Ragan, *Homosexuality in Early Modern France. A Documentary Collection* (New York-Oxford 2001) 137-151.
- Plato, *The Banquet*, vertaald door Percy Bysshe Shelley, John Lauritsen ed. (Dorchester, MA 2001).
- Ragan, Bryant T., 'Same-Sex Sexual Relations and the French Revolution: The Decriminalization of Sodomy in 1791' in S. Brady en M. Seymour eds., *From Sodomy Laws to Same-Sex Marriage: International Perspectives since 1791* (Londen etc. 2019) 2-30.
- 'Requête et décret en faveur des putains, des fouteuses, des macquerelles et des branleuses contre les bougres, les bardaches et les brûleurs de paillasses' [1790], in Patrick Cardon ed., *Les Enfants de Sodome à l'Assemblée nationale* (Rijsel 2005) 77-89.
- Rousseau, G.S. en Roy Porter eds., *Sexual Underworlds of the Enlightenment* (Manchester 1987).

- Sibalis, Michael, 'The Regulation of Male Homosexuality in Revolutionary and Napoleonic France, 1789-1815' in Jeffrey Merrick en Bryant T. Ragan eds., *Homosexuality in Modern France* (New York-Oxford 1996) 80-101.
- 'The Trial of William Brown, 1726', in Rictor Norton, *Homosexuality in Eighteenth-Century England: A Sourcebook*, 22 april 2000, geüpdatet 20 juni 2008, <http://rictornorton.co.uk/eighteen/brown.htm> (geraadpleegd 16 maart 2020).
- Trumbach, Randolph, *Sex and the Gender Revolution. Heterosexuality and the Third Gender in Enlightenment London* (Chicago-Londen 1998).
- Upchurch, Charles, *Before Wilde. Sex Between Men in Britain's Age of Reform* (Berkeley etc. 2009).
- Upchurch, Charles, 'Liberal Exclusions and Sex between Men in the Modern Era: Speculations on a Framework', *Journal of the History of Sexuality* 19 (2010) 409-431.
- Upchurch, Charles, 'Queers, Homosexuals, and Activists in Early Nineteenth-Century Britain?' *Notches* (2015), <http://notchesblog.com/2015/07/28/queers-homosexuals-and-activists-in-early-nineteenth-century-britain> (geraadpleegd 5 november 2019).
- 'Vie privée et publique du ci-derrière Marquis de Villette, citoyen rétroactif' (Paris, an III de la Liberté' [1791]) in Patrick Cardon ed., *Les Enfants de Sodome à l'Assemblée nationale* (Lille 2005) 129-138.

Over de auteur

Harry Oosterhuis is universitair docent aan de vakgroep Geschiedenis van de Universiteit Maastricht. Hij publiceerde over de geschiedenis van seksualiteit, seksuologie, psychiatrie, gezondheidszorg, burgerschap en fietsen. Tot zijn sleutelpublicaties behoren *Stepchildren of Nature: Krafft-Ebing, Psychiatry, and the Making of Sexual Identity* (University of Chicago Press 2000), *Verward van geest en ander ongerief: Psychiatrie en geestelijke gezondheidszorg in Nederland, 1870-2005* (samen met Marijke Gijswijt-Hofstra; Bohn Stafleu van Loghum 2008) en *Health and Citizenship: Political Cultures of Health in Modern Europe* (met Frank Huisman; Routledge 2016). Contact: harry.oosterhuis@maastrichtuniversity.nl